

Zacházení s léčivými přípravky

v Domově pro osoby se zdravotním postižením

metodické doporučení

verze 6, 2. února 2018

Obsah

Úvod	2
Legislativní rámec	2
Klienti DOZP	2
Samostatný klient	2
Částečně samostatný klient	3
Nesamostatný klient	3
Získávání léků	3
Lék na předpis lékaře	3
Lék bez lékařského předpisu	4
Lék donesený klientem při příjmu	4
Léky kterými byl klient vybaven	4
Léky donesené třetí osobou	5
Ukládání a manipulace s léky	5
Označení léků	5
Označení dávkovačů léků	6
Individuální balení léků	6
Manipulace s léčivými přípravky	6
Užívání a podávání léků	6
Podpora dodržování léčebného režimu	7
Podávání léků zdravotními sestrami	7
Poznámky	9
Označování originálních balení léků rodným číslem klienta	9
Ověřování identity klienta	9
Podmínky pro úhradu podání léku pojišťovnou	9

Úvod

Legislativní rámec

Zacházení s léčivými přípravky (dále léky) se řídí příslušnou legislativou, stejně jako provoz pobytového zařízení sociálních služeb. Příslušná legislativa nastavuje pravidla fungování jednotlivých sociálních služeb.

Jedná se především o zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, vyhlášku č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách, zákon č. 96/2004 Sb. o nelékařských zdravotnických povoláních.

Legislativu doplňují vnitřní předpisy jednotlivých zařízení, které jasně stanoví, kdo a jaké činnosti vykonává a kdo nese jakou odpovědnost.

Pobytové zařízení sociální služby není zdravotnické zařízení, byť může poskytovat zdravotní péči. V rámci sociálních služeb je poskytována zdravotní péče v rozsahu určeném §36 zákona o sociálních službách.

Cit. §36 zákona č. 108/2006 o sociálních službách:

„Rozsah a podmínky zabezpečení a hrazení zdravotní péče o osoby, kterým se poskytují pobytové služby v zařízeních sociálních služeb uvedených v § 34 odst. 1 písm. c) až f), upravují zvláštní právní předpisy. Ošetřovatelská a rehabilitační péče je těmto osobám poskytována především prostřednictvím zaměstnanců zařízení uvedených v předchozí větě, kteří mají odbornou způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle zvláštního právního předpisu.“

Klienti DOZP

Klienti Domova pro osoby se zdravotním postižením (dále DOZP nebo Domov), jsou osoby, které na základě smlouvy o poskytování pobytové sociální služby v DOZP žijí jako doma. DOZP je tedy pro ně v danou dobu vlastním sociálním prostředím.

Klienti DOZP užívají léky samostatně, pokud jim to umožňuje jejich zdravotní stav. Pracovníci Domova klientům při užívání léků pomáhají dodržovat léčebný režim.

Klientům, kteří nemohou vzhledem ke svému zdravotnímu stavu léky užívat samostatně, podává léky zdravotnický pracovník (všeobecná sestra, praktická sestra).

Registrující praktický lékař, případně jiný ošetřující lékař při ordinaci a preskripci léčivých prostředků současně rozhodne o formě a frekvenci jejich aplikace s ohledem na zdravotní stav a věk pacienta. Součástí tohoto rozhodnutí je i rozhodnutí o tom, do jaké míry je klient schopen užívat léky samostatně s podporou pracovníků Domova při dodržování léčebného režimu.

Samostatný klient

V DOZP žijí samostatní klienti, kteří převezmou recept od lékaře, porozumí tomu jak léky užívat, dojdou do lékárny a vyzvednou léky a doma léky samostatně užívají. Odjíždí-li do práce, na výlet a podobně, jsou schopni lék vzít s sebou a užívat kdekoli.

Částečně samostatný klient

Současně žijí v DOZP klienti částečně samostatní, kteří nepřevzou od lékaře recept, nejsou schopni vyzvednout v lékárně léky a porozumět tomu jak lék užívat, mohou však lék užívat s pomocí pracovníků Domova, pochopí, že je pro ně správné lék užívat a spolupracují při podání léku. Při pobytu mimo zařízení nejsou schopni lék mít u sebe nebo si vzpomenout na to, že mají lék užít.

Nesamostatný klient

V DOZP žijí dále klienti nesamostatní, kteří nepřevzou od lékaře recept, nejsou schopni vyzvednout v lékárně léky a porozumět tomu jak lék užívat, odmítají lék, nerozumí proč jej užívat, nejsou schopni lék samostatně užívat. Při pobytu mimo zařízení nejsou schopni lék mít u sebe nebo si vzpomenout na to, že mají lék užít.

	Klient samostatný	Klient částečně samostatný	Klient nesamostatný
převzme recept od lékaře	ano	ne	ne
porozumí tomu jak lék užívat	ano	ne	ne
vyzvedne lék v lékárně	ano	ne	ne
porozumí tomu, že je správné lék užívat	ano	ano	ne
lék v Domově samostatně užívá	ano	ne	ne
lék v Domově užívá s podporou zdravotnických pracovníků	x	ano	ne
spolupracuje při podávání léku	x	ano	ne
při pobytu mimo Domov si lék vezme s sebou	ano	ne	ne
vzpomene si že je lék třeba užít	ano	ne	ne

DOZP zajišťuje pro všechny klienty na základě dohody veškeré zacházení s léky. Na základě této dohody klienti Domova nemají nikdy žádné léky u sebe. Uzavření dohody o zacházení s léky je podmínkou pro pobyt klienta v Domově.

Získávání léků

Léčivé přípravky získávají klienti Domova a Domov sám.

Klienti Domova získávají léky na předpis ošetřujícího lékaře nebo přímým nákupem v lékárně bez lékařského předpisu. Klienti mohou také přinést léky při přijetí do Domova, mohou být vybaveni léky při propouštění z hospitalizace nebo při akutním ošetření ve zdravotnickém zařízení. Lék pro klienta může do Domova přinést i třetí osoba (opatrovník, příbuzný a podobně).

Lék na předpis lékaře

Ošetřující lékař vystaví recept. Klient nebo pracovník domova předloží recept v lékárně. Lékárna na základě receptu vydá lék a vyznačí na originálním balení léku způsob podávání. Lékárna vystaví při výdeji léku účet na lék, který není hrazen z veřejného zdravotního pojištění a na případný doplatek pacienta.

Cenu léku, který není hrazen z veřejného zdravotního pojištění a případný doplatek u léků částečně hrazených z veřejného zdravotního pojištění hradí klient, případně Domov na základě dohody z prostředků klienta. Tyto prostředky se na konci měsíce vyúčtovávají.

Klient nebo pracovník, který lék v lékárně vyzvedl, předá lék neprodleně k uložení vrchní sestře Domova nebo jinému zdravotnickému pracovníkovi k této činnosti vrchní sestrou v době její nepřítomnosti pověřenému (dále „vrchní sestra“). Vrchní sestra ihned řádně označí každé originální balení léku a uloží jej na místě k tomu určeném.

Vrchní sestra ihned po přijetí léku vloží do informačního systému Domova¹ do záznamu klienta informace o přijatém léku včetně lékové formy a čísla šarže, velikosti a počtu balení, síle léku a dávkování dle ordinace lékaře.

Lék bez lékařského předpisu

Klient nebo pracovník domova zakoupí lék v lékárně. Předá lék neprodleně k uložení vrchní sestře Domova. Vrchní sestra ihned řádně označí každé originální balení léku a uloží jej na místě k tomu určeném. Vrchní sestra ihned po přijetí léku vloží do informačního systému Domova do záznamu klienta informace o přijatém léku včetně lékové formy a čísla šarže, velikosti a počtu balení, síle léku a dávkování dle ordinace lékaře.

Před podáváním léků zakoupených bez lékařského předpisu vždy prověří vrchní sestra jejich užívání s registrujícím praktickým či jiným ošetřujícím lékařem klienta. Toto prověření musí být vždy provedeno průkazným způsobem, nejlépe zápisem lékaře do dokumentace pacienta, případně v neodkladných případech do doby zápisu do dokumentace elektronickou poštou (to platí i v dalším textu analogicky).

Lék donesený klientem při příjmu

Klient může při přijetí do Domova přinést s sebou léky, které užívá.

Léky při příjmu předá vrchní sestře Domova. Vrchní sestra zkontroluje zda je lék v originálním balení, zda balení není poškozeno a jeho dobu použitelnosti (expiraci). Pokud je lék použitelný, řádně označí každé originální balení léku a uloží jej na místě k tomu určeném. Vrchní sestra ihned po přijetí léku vloží do informačního systému Domova do záznamu klienta informace o přijatém léku včetně lékové formy a čísla šarže, velikosti a počtu balení, síle léku a dávkování dle ordinace lékaře.

Vrchní sestra nepřijme lék jehož expirace již uplynula. U léku s ohroženou expirací přijme jen takové množství léku, které je pacient podle dávkování schopen využívat do doby expirace. Vrchní sestra nepřijme lék v jiném než originálním balení s dobře čitelnými údaji o době použitelnosti.

Před podáváním léků přinesených klientem vždy prověří vrchní sestra jejich užívání s registrujícím praktickým či jiným ošetřujícím lékařem klienta.

Léky kterými byl klient vybaven

Léky, kterými byl klient vybaven ve zdravotnickém zařízení při akutním ošetření nebo při propuštění z hospitalizace, předá klient nebo jeho doprovod neprodleně k uložení vrchní sestře Domova. Vrchní sestra ihned řádně označí každé balení léku a uloží jej na místě k tomu určeném.

Vrchní sestra ihned po přijetí léku vloží do informačního systému Domova do záznamu klienta informace o přijatém léku včetně lékové formy a čísla šarže, velikosti a počtu balení, síle léku a dávkování dle ordinace lékaře.

---

¹ pokud Domov nepoužívá informační systém, zapíše vrchní sestra informace do ošetřovatelské dokumentace klienta

Při nejbližší příležitosti prověří vrchní sestra užívání léků, kterými byl klient vybaven ve zdravotnickém zařízení s registrujícím praktickým či jiným ošetřujícím lékařem klienta.

Léky donesené třetí osobou

Pokud třetí osoba donese klientovi jakýkoli lék, předá klient nebo přímo třetí osoba lék vždy k uložení vrchní sestře Domova. Vrchní sestra nepřijme lék jehož expirace již uplynula. U léku s ohroženou expirací přijme jen takové množství léku, které je pacient podle dávkování schopen využívat do doby expirace. Vrchní sestra nepřijme lék v jiném než originálním balení s dobře čitelnými údaji o době použitelnosti. Vrchní sestra nepřijme lék, který není uložen v originálním neporušeném balení, který má prošlou expiraci, lék v již načatém balení nebo lék, u kterého je jakákoli pochybnost o jeho originalitě či původu!

Pokud vrchní sestra lék přijme, ihned řádně označí každé balení léku a uloží jej na místě k tomu určeném. Vrchní sestra ihned po přijetí léku vloží do informačního systému Domova do záznamu klienta informace o přijatém léku včetně lékové formy, velikosti a počtu balení, síle léku a dávkování dle ordinace lékaře.

Před podáváním léků přinesených třetí osobou vždy prověří vrchní sestra jejich užívání s registrujícím praktickým či jiným ošetřujícím lékařem klienta.

Ukládání a manipulace s léky

Za ukládání léků v Domově odpovídá vrchní sestra.

Všechny léky v Domově jsou uloženy na místě k tomu určeném. Léky jsou uloženy v uzamčené místnosti v uzamčených skříních, případně v uzamčené lednici. Podle provozních potřeb Domova může být uzamčených místností, skříní či lednic více.

Ukládání léků se řídí pokyny uvedenými v příbalovém letáku léku.

V Domově je přísně zakázáno uchovávat léky mimo zvláštní místo k tomu určené.

Na základě dohody mezi Domovem a klientem zajišťuje Domov řádné a bezpečné uložení léků v souladu s pokyny v příbalovém letáku jednotlivých léků.

Léky pro každého klienta jsou uloženy odděleně na označeném místě, určeném pro konkrétního klienta.

Každé jednotlivé originální balení léku je řádně označeno.

Pracovníci Domova udržují přehled o množství léků pro jednotlivé klienty a v dostatečném časovém předstihu avizují potřebu předepsat či zakoupit další balení léků.

Léky, které nejsou určeny pro konkrétního klienta (běžná lékárníčka, léky pro první pomoc) jsou uloženy odděleně od léků, určených pro konkrétní klienty.

V Domově je přísně zakázáno uchovávat léky mimo originální balení, výjimku tvoří léky připravené zdravotní sestrou do dávkovače.

Domov kontroluje dobu použitelnosti léků a vyřazuje léky s prošlou expirací. Vyřazené léky Domov likviduje prostřednictvím smluvního partnera s příslušným oprávněním.

Označení léků

Každý lék v Domově musí být řádně označen.

Každé originální balení musí být označeno celým jménem a rodným číslem klienta, pro kterého je lék určen.

Označení dávkovačů léků

Pokud je používán dávkovač léků, musí být řádně označen.

Každý dávkovač musí být označen celým jménem klienta, jeho rodným číslem a datem dne, kdy mají být léky užity. Na dávkovači musí být jasně vyznačeno, které léky mají být podány ráno, které v poledne a které večer, případně v jinou dobu.

Dávkovač musí být vždy označen také celým jménem zdravotní sestry, která léky do dávkovače připravila a datem a časem, kdy se to stalo.

Individuální balení léků

Individuální balení léků připravuje lékárna.

V individuálním balení jsou připraveny léky na základě ordinace lékaře pro konkrétní den a dobu užití (ráno, v poledne, večer). Lékárna odpovídá za správnost kombinace připravených léků včetně jejich vzájemné kompatibility.

Individuální balení léků musí být na každé jednotlivé dávce označeno celým jménem klienta, jeho rodným číslem a datem dne, kdy mají být léky užity. Musí být vyznačeno, zda je dávka určena k užití ráno, v poledne nebo večer.

S individuálním balením léků zachází pracovníci domova stejně jako s dávkovačem.

Manipulace s léčivými přípravky

Léky ukládá na místo k tomu určené vrchní sestra.

Kontrolu expirace léků provádí vrchní sestra nebo zdravotnický pracovník k tomu určený.

Do uzamčené místnosti, skříně a lednice mají přístup pouze zdravotní sestry.

Léky, které užívají klienti samostatně s podporou pracovníků Domova předá určená zdravotní sestra k tomu určenému proškolenému pracovníkovi domova v řádně označeném originálním balení nebo v řádně označeném dávkovači vždy před dobu užívání léků. Po podání léků vrátí pracovník léky a dávkovače sestře, která je uloží do uzamčené skříně v uzamykatelné místnosti.

Do dávkovače lze připravit pouze léky celé (tbl., dražé,..) případně pūlené. Léky dělené na více částí či léky drcené nebo obdobně před podáním upravené podává vždy zdravotní sestra a k podání je připravuje bezprostředně před podáním z originálního balení.

Léky, které podává klientům zdravotní sestra, vyzvedne zdravotní sestra sama z místa jejich uložení bezprostředně před jejich podáním v originálním řádně označeném balení. Po podání léku klientovi vrátí sestra originální balení léku zpět.

Mimo dobu podávání léků jsou všechny léky bezpečně uloženy. Žádné léky nezůstávají mimo místo k ukládání léků určené.

Užívání a podávání léků

Klienti užívají léky dle písemné ordinace lékaře.

Ve zvláštních případech, zejména při náhle vzniklém onemocnění, podávají zdravotní sestry léky klientům na základě doporučení lékaře (při teplotě, opakovaném záchvatu, ...). I v tomto případě se jedná o léky předepsané lékařem či zakoupené na doporučení lékaře a určené pro konkrétního klienta. O podání léku je vždy neprodleně informován registrující praktický lékař.

Zdravotní sestry jsou seznámeny se základními účinky léků v rozsahu příbalového letáku daného léku.

Veškeré léky užívané klienty nebo podávané zdravotními sestrami jsou vždy užívány či podávány z řádně označených originálních balení.

O užívání léčiv je vždy pořizován záznam v ošetrovatelské dokumentaci klienta, bez ohledu na to, zda se jedná o lék na lékařský předpis či lék bez předpisu.

Podpora dodržování léčebného režimu

Klienti užívají léky dle ordinace lékaře, pokud jim to dovolí jejich zdravotní stav, sami či s podporou zdravotní sestry nebo zvláště k tomu proškolených pracovníků v sociální péči. Podpora pracovníků Domova při dodržování léčebného režimu nemůže být vykazována zdravotní pojišťovně.

Klienti užívají léky na pokoji. Užívání léků na pokoji klienta je jedním z důležitých kroků pomáhajících bezpečné identifikaci klienta před podáním léku.

Léky užívají klienti z řádně označeného originálního balení. Léky v originálním balení přinese klientovi zdravotní sestra nebo zvláště k tomu proškolený pracovník v sociální péči a ponechá mu je pouze na dobu nezbytnou k užití léku. Před užitím léku pracovník vždy zkontroluje identitu klienta a porovná ji s ordinací lékaře. Po užití léku klientem pracovník léky opět vrátí zdravotní sestře, která je uloží na místo k tomu určené.

Léky pro klienta může předpřipravit zdravotní sestra do dávkovače, obvykle na jeden den, nejvýše na tři dny. Dávkovač musí být řádně označen. Zdravotní sestra, která léky do dávkovače připravila, odpovídá za jejich správnou a bezpečnou přípravu. Léky do dávkovače připravuje zdravotní sestra vždy pouze z originálních řádně označených balení. Dávkovač s léky přinese klientovi zvláště k tomu proškolený pracovník v sociální péči na základě pokynů zdravotní sestry. Pracovník odpovídá za to, že přinesl klientovi správný dávkovač označený celým jménem klienta a jeho rodným číslem. Léky z dávkovače lze podat výhradně v den a dobu vyznačenou na dávkovači.

Je přísně zakázáno užívat léky z jiných než originálních balení a z balení, případně dávkovačů, které nejsou řádně označeny.

Léky v originálních baleních ani v dávkovačích nesmí nikdy zůstat bez dozoru zdravotní sestry nebo zvláště k tomu proškoleného pracovníka v sociální péči.

Podávání léků zdravotními sestrami

Léky klientům Domova, kteří vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nemohou užívat lék sami, podávají pouze zdravotní sestry a to vždy na základě indikace lékaře a vždy z řádně označených originálních balení.

Zdravotní sestry podávají klientům léky na pokoji. Užívání léků na pokoji klienta je jedním z důležitých kroků pomáhajících bezpečné identifikaci klienta před podáním léku.

Před podáním léku informuje zdravotní sestra klienta jemu srozumitelným způsobem o způsobu podání léku, o jeho hlavních a vedlejších účincích. Zdrojem těchto informací je příbalový leták léku.

Před každým podáním léku zdravotní sestra vždy zkontroluje identitu klienta.

Součástí podání léku je kontrola, zda klient lék opravdu užil (kontrola ústní dutiny,..)

Podání léku klientovi zdravotní sestrou je zdravotní péčí hrazenou z veřejného zdravotního pojištění a je tedy vykazováno zdravotní pojišťovně podle pravidel dohodnutých mezi Domovem a zdravotní pojišťovnou.

Dohoda o zacházení s léky

Domov uzavírá s každým klientem Dohodu o zacházení s léky.

Na základě této dohody pověřuje klient, resp. jeho opatrovník Domov k přebírání receptů od lékaře, k vyzvedávání léků z lékárny, k přebírání léků kterými byl klient vybaven ve zdravotnickém zařízení, k přebírání léků od třetí osoby, k ukládání a uchovávání léků a k jejich případnému znehodnocení.

Klient může na základě rozhodnutí lékaře přebírat od lékaře recept a vyzvedávat lék v lékárně, nemůže jej ale v žádném případě mít v Domově u sebe – vždy předá léky vrchní sestře, která zajistí jejich evidenci a uložení.

Pracovníci Domova na základě dohody přinesou klientovi, který léky užívá dle rozhodnutí lékaře sám či s jejich pomocí, příslušné léky v době, kdy mají být užívány. Po užití léků pracovníci opět zajistí jejich uložení.

Zdravotní sestry podávají léky klientům, kteří nemohou dle rozhodnutí lékaře léky užívat sami.

Domov na základě Dohody odpovídá za řádnou evidenci léků, každý lék musí být vždy uložen v originální obalu a řádně označen.

Domov na základě Dohody sleduje zda má klient dostatek léků a v dostatečném časovém předstihu upozorňuje ošetřující lékaře na to, že je třeba léky předepsat.

Domov na základě Dohody odpovídá za řádné uskladnění léků v souladu s jejich příbalovými letáky a pokyny lékárny a lékaře.

Domov na základě Dohody odpovídá za sledování expirace léků, léky s prošlou expirací vyřazuje, předává ke znehodnocení a v dostatečném časovém předstihu upozorňuje ošetřující lékaře na to, že je potřeba léky předepsat.

Poznámky

Označování originálních balení léků rodným číslem klienta

Stávající praxe zacházení s léčivými přípravky v pobytových zařízeních sociálních služeb zahrnuje označování originálních balení všech léků nejen jménem a příjmením klienta, ale také celým rodným číslem.

Důvodem této praxe je vyloučení záměny léků u dvou klientů se shodným (či zaměnitelným) jménem a příjmením.

Rodné číslo je při poskytování sociálních i zdravotních služeb běžným identifikátorem, požívaným pro identifikaci osob. Existují námitky proti požívání rodného čísla mimo jiné i vzhledem k jeho obsahu, který umožňuje rozeznat pohlaví a věk osoby.

Používání rodného čísla může být v praxi podle tohoto metodického doporučení nahrazeno používáním jiného bezvýznamového identifikátoru, pokud takový bude v daném zařízení zaveden a používán. Podstatné pro bezpečnost klientů je využívat pro identifikaci osob kromě jména a příjmení ještě další, jedinečný a nezaměnitelný identifikátor.

Namísto rodného čísla může být použito číslo pojištění, pokud je klient účastníkem veřejného zdravotního pojištění.

Ověřování identity klienta

Každý pracovník Domova je vždy před podáním léku klientovi, případně před užitím léku klientem za podpory dodržování léčebného režimu povinen zkontrolovat identitu klienta. Předtím, než klient lék užije, je nezbytně nutné nepochybně ověřit, e se jedná právě o toho klienta, který lék užívat má. Při jakékoli pochybnosti nesmí být lék užit.

Identifikace klienta není jednoduchá. Někteří pracovníci některé klienty znají, i v těchto případech nelze vyloučit záměnu. Domov musí připravit takové řešení, kdy je identifikace spolehlivá a jednoznačná i v případě nového klienta a nového pracovníka. Identifikace musí být připravena i pro případy, kdy klient nespolupracuje či uvádí jinou než vlastní identitu.

Běžně je používáno jméno, příjmení, rodné číslo a ošetřovatelská dokumentace s fotografií klienta. Identifikační systémy typu štítků či pásek, případně čipů, využívané ve zdravotnických zařízeních, nejsou pro pobytové sociální služby většinou vyhovující.

Podmínky pro úhradu podání léku pojišťovnou

Podání léku klientovi zdravotní sestrou je zdravotní péčí hrazenou z veřejného zdravotního pojištění pouze v případě že půjde o aplikaci, kterou indikoval jako výkon s kódem 06613 praktický lékař nebo jiný ošetřující lékař klienta na dokladu 06orp. Za odůvodněnost indikace výkonu nese lékař vůči zdravotní pojišťovně odpovědnost.

Vedle indikace lékaře na dokladu 06orp musí být splněny pro legitimní vykazání a požadavek na úhradu dle podmínek Zvláštní smlouvy o poskytování a úhradě zdravotních služeb s příslušnou zdravotní pojišťovnou také podmínky naplnění obsahu výkonu, včetně jeho řádného záznamu do související zdravotnické dokumentace.

Samotný fakt, že zdravotní sestra podá léčivý přípravek ordinovaný lékařem k chronické nebo ad hoc medikaci neopravňuje ústav k nárokování jeho úhrady z prostředků veřejného zdravotního pojištění. Aplikace léčiv zdravotní sestrou se nerovná automaticky hrazené zdravotní službě.